

Havainnointia suomalaisen lastensuojelun institutionaalista rajasta¹

Tarja Pösö: *YTT, professori, Tampereen yliopisto*
tarja.poso@uta.fi

Janus vol. 18 (4) 2010, 324–336

Janus

Tiivistelmä

Lastensuojelua tarkastellaan artikkelissa institutionaalisen rajan käsitteen avulla. Käsitteellä viitataan niihin kohtiin, joissa julkinen lastensuojelun järjestelmä puuttuu tai antaa apuaan yksittäisten vanhempien ja lasten välisiin, muuten yksityisiksi katsottuihin suhteisiin. Rajalla valikoidaan asiakkuuteen ja asiakkuuden aikana. Empiirinen aineisto koostuu sosiaalityöntekijöiden kuvauksista lastensuojelun asiakkaista muodollisen lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. Aineisto on paitsi kuvauksia niin myös tutkijoiden kanssa käytyjä pohdintoja kuvausten tuottamisen ehdoista. Artikkelin osoittaa, että institutionaalinen raja on kompleksinen monien tekijöiden kontekstisidonnainen yhdistelmä, sitä tuetaan ja ylläpidetään inhimillisen ja tapauskohtaisen arvioinnin tuloksena monissa eri vaiheissa ja se on paikoin kiistanalainen. Analyysi alleviivaa, että lastensuojelun asiakasmääriä tai niiden muutoksia ei tule lukea lasten tai perheiden ongelmien välittöminä kuvina.

Se, että yli 60 000 lasta on Suomessa lastensuojelun avohuollon toimenpiteiden piirissä ja että yli yksi prosentti lapsista on sijoitettuna kodin ulkopuolelle, herättää monia kysymyksiä etenkin, kun lukumäärät ovat vielä jatkuvasti kasvaneet 1990-luvun puolivälin jälkeen. Selityksiä suurelle lukumäärälle ja sen kasvulle on etsitty lasten ja perheiden sosiaalisten ongelmien lisääntymisestä ja vaikeutumisesta yhtä lailla kuin lasten ja lapsiperheiden palvelujärjestelmän muutoksista (Raunio 2006; Heino 2009; Hiilamo 2009). Tilastointikäytäntöjen muutoksiakaan ei ole täysin suljettu pois selitysten joukosta (Heino & Pösö 2003).

Empiiristä, lastensuojelun kasvua valottavaa tutkimusta on toistaiseksi tehty vähän. Ylipäänsä tiedetään varsin vähän siitä, keitä lapsia ja millaisia asioita valikoituu lastensuojelun hoidettavaksi (Heino 2007). Heikki Hiilamon tuore analyysi (2009) valottaa kasvua osaltaan. Hiilamo analy-

soi kodin ulkopuolelle tehtyjä lasten sijoituksia vuosien 1991–2007 välillä ja tarkasteli niitä yleisten riskitekijöiden valossa Sotka-tietokannan indikaattoreita käyttäen. Tarkastelu osoitti, että sijoitusten lukumäärä kasvoi samalla, kun väestön taloudelliset ongelmat ja päihteiden käyttö kasvoivat.

Lastensuojelun tehtävänä ei kuitenkaan ole ottaa hoitaakseen mitä tahansa taloudellista tai päihteiden käyttöön liittyvää ongelmaa. Lastensuojelussa tehdään arvioita siitä, ovatko ongelmat sellaisia, että ne tavalla tai toisella vaikuttavat tai todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin ja että niihin voidaan vaikuttaa lastensuojelun keinoin lapsen edun mukaisesti. Arviot ovat tapauskohtaisia ja ne erottelevat lapsia instituution asiakkuuteen ja sen ulkopuolelle samoin kuin asettavat lapsia asiakkuudessa ja toimenpiteissä erilaisiin asemiin. Tätä arvioinnin ja valikoinnin teemaa ovat

Nigel Parton, David Thorpe ja Corinne Wattam (1997) kuvanneet suodatin-vertauskuvalla. Lastensuojelussa arvioidaan eri yhteyksissä lasten tilannetta ja tehdyn arvion pohjalta lapsia suodatetaan eteenpäin lastensuojeluprosessissa tai pois siitä. Osa lastensuojeluilmoituksista suodatuu tarkempiin selvityksiin, selvityksien pohjalta osa lapsista jatkaa lastensuojeluasiakkuudessa ja niin edelleen. Mitä erityisempi lastensuojeluinterventio on, sitä useampaa suodatinta on yleensä käytetty ennen sitä.

Tässä artikkelissa pyrin valottamaan lastensuojelun valikointia ottamalla tarkastelun kohteeksi yhtä lailla asiakkaaksi tulon kuin asiakkuuden aikaiset valikoinnin ja asiakkuuden päättämisen prosessit. Valikoinnissa otetaan konkreettisesti kantaa siihen, mikä lastensuojelun tehtäväalue on yhteiskunnassa, ja tehdään lastensuojelun tavoitteita ja oikeutuksia näkyväksi. Valikointia katsotaan tässä sosiaalityöntekijöiden toiminnassa tuotettuna institutionaalisenä rajana. Määrittelen tuota käsitettä kohta tarkemmin. Pyrkimykseni on samalla osoittaa, että lastensuojeluasiakkuuksien ja –toimenpiteiden määrän ja kasvun analyysissa tarvitaan lastensuojelun institutionaaliseen tehtävälle herkyvä otetta. Empiirisenä aineistona käytän muuta tarkoitusta varten kerättyä aineistoa, jossa sosiaalityöntekijät ovat tutkineet omaa työtään ja kuvanneet toimintansa kohteena olevia lapsia.

Lastensuojelun institutionaalisen rajan käsitteestä

Lastensuojelu on institutionaalinen lain, julkisen hallinnon, ammattilaisten ja kansalaisten välinen käytäntö, jossa eri tavoin otetaan kantaa, ohjataan, tuetaan ja valvotaan sellaista lapsuutta ja perhe-elämää, joka on kiistanalaista tai ongelmallista vallitsevien sosiaalisten ja kulttuuristen odotusten näkökulmasta. Sitä kohtaa, jossa lastensuojelun julkinen järjestelmä puuttuu tai antaa apuaan yksittäisten vanhempien ja lasten

välisiin, muuten yksityisiksi katsottuihin suhteisiin, kutsun tässä institutionaaliseksi rajaksi. Henkilökohtaisesta elämästä tulee tällöin tavalla tai toisella instituution toiminnan kohde. Näin tapahtuu erityisesti yksilö- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa.

Institutionaalinen raja osoittaa kiistanalaisuuden tai ainakin sitä koskevan epäilyn tai muutostarpeen olemassaolon ja erottelee siltä pohjalta joitakin perhesuhteita ja lapsuuksia lastensuojelun toiminnan kohteeksi. Raja voidaan nähdä myös moraalisenä kannanottona: instituution kuuluvat asiat ovat sellaisia, joita ei pidetä tavanomaiseen lapsuuteen ja perhe-elämään kuuluvina ja siksi institutionaalisia toimia tarvitaan. Raja toimii binäärisesti kuten moraalit, sillä molemmat osoittavat toivotun ja ei-toivotun, hyvänä ja huonona pidetyn eron (King 1996).

Institutionaalinen raja osoittaa kohtia, joissa erilaiset institutionaaliset asemat ja tehtävät muuttuvat päätösten ja valintojen seurauksena. Tällaisia muutoksia tapahtuu esimerkiksi asiakkaaksi otettaessa tai avohuollon asiakkuuden päättyessä ja muuttuessa huostaanotoksi. Päätöksiä ja valintoja tehdään instituution (kunnallinen sosiaalitoimi lastensuojelulain mahdollistamalla valtuutuksilla ja tehtävillä), asiantuntijan (sosiaalityöntekijän ja hänen viranomais- ja asiantuntijaverkostonsa) ja kansalaisen/asiakkaan (lapsen ja/tai hänen vanhempansa ja heidän suhdoverkkonsa) välisessä suhteessa. Siinä kohtaavat julkinen ja yksityinen: laki, organisaatio, asiantuntijuus, yhteisölliset normit perhe-elämästä, lapsuudesta ja niihin kuuluvasta tavallisuudesta, arki, eletty elämä, yksilöiden tulevaa koskevat odotukset monien muiden joukossa. Sosiaalityöntekijä on keskeinen toimija ja institutionaalinen raja konkretisoituu pitkälti sosiaalityöntekijän tekemiin kannanottoihin. Siksi institutionaalista rajaa on valotettukin nimenomaan sosiaalityöntekijän päätöksentekoa tutkimalla (mm. Kivinen 1994; Heino 1997; Cocozza 2007; Christiansen & Anderssen 2010).

Suomalainen lastensuojelu on määritelty lapsille ja lapsiperheille tarkoitetuksi palveluksi, mutta se voi olla myös vastentahtoista perhesuhteiden kontrollia ja uudelleenorganisointia. Se voi siis olla sekä normittamista ja rajoittamista että osallisuutta ja yhteisiin liittymisen mahdollisuuden tarjoamista (Bardy 2009). Institutionaalisen rajan käsitteen kannalta on oleellista tunnistaa tuo kaksijaksoisuus: institutionaalisen rajan paikka ei kerro vain kansalaisten palvelutarpeen määrästä, muodoista ja kanavoitumisesta lastensuojeluun ja lastensuojelun tavoista vastata noihin tarpeisiin, vaan myös julkisen vallan kontrollin kohdentamisesta ja sen kohteen valikoinnista.

Institutionaalinen raja ei palaudu tyhjentävästi lainsäädäntöön mutta ei ole siitä irrallaankaan. Mitä lähempänä päätöksenteko on huostaanottoa, sitä enemmän toimintaa kehystää lainsäädäntö (Egelund 1996). Vahvasti juridisilla kentillä kuten esimerkiksi huostaanottoasioiden oikeussalkäsittelyssä käytetään kuitenkin myös perhe-elämän arkea koskevaa yleistä tietoa ja sosiaalista ja kulttuurista normistoa päätöksenteon tukena (Korpinen 2008). On selvää, että lastensuojelun vaikeimpien ja kiistanalaisimpien tilanteiden ratkaisemiseen lainsäädäntö tai tutkimuksen, organisaation ja profession ohjeet eivät yksinään riitä, vaan tarvitaan moraalista järkelyä: vaihtoehtojen, niiden perusteluiden ja oletettujen seurausten punnintaa (myös) moraalisiin perusteisiin (Parton, Thorpe & Wattam 1997, 85-87). Moraalinen järkely sisältää riskejä yhtä lailla kuin muunlaista tietoa käyttävä päätöksentekokin (Hollis & Howe 1987). Joissakin yhteyksissä on käytetty traagisen päätöksenteon käsitettä (Mäntysaari 1994), jolla voi kuvata lastensuojelussa tehtäviä päätöksiä. Lastensuojelussa tehdään merkittäviä, yksilön oikeuksia koskettavia päätöksiä ajoittain epävarmana siitä, seuraako päätöksestä toivottuja muutoksia. Traagista on, että päätöksiä ei voi jättää tekemättäkään. Esimerkiksi asiakkaaksi ottamattomuudella voi olla lapselle yhtä lailla merkittäviä seurauksia kuin

asiakkaaksi ottamisella. Epävarmakin päätös on joka tapauksessa institutionaalisen rajan vetämistä.

Institutionaalisen rajan paikantamisen haasteita

Etenkin kansainvälisissä vertailuissa on vaikea löytää yhteismitallisuutta silloin, kun pyritään selvittämään sitä, keitä ja miten lastensuojeluun ja lastensuojelussa valikoidaan. Lastensuojelulla viitataan eri maissa erityyppisiin – maidenkin sisällä eriytyviin – käytäntöihin (Gilbert 1997; Hearn yms. 2004; Pitts & Kuula 2005). Joissakin maissa lastensuojeluna pidetään lasten hoidon laiminlyönnin ja lasten pahoinpitelyn käsittelyä, joissakin taas lastensuojelun tehtävä on merkittävästi laajempi (Gilbert 1997). Lastensuojelukäytännöt myös muuttuvat jatkuvasti. Esimerkiksi aiemmin reaktiivisesti toimineet lastensuojelukulttuurit painottavat yhä enemmän ennaltaehkäisyn tärkeyttä ja siten lastensuojeluksi kutsuttu alue on entistä laajempi, tosin myös vaikeammin määriteltävissä oleva (Ferguson 2004; Parton 2006).

Yksinomaan niin selkeältä kuulostava käytäntö kuin "sijoittaminen kodin ulkopuolelle" voi osoittautua hankalaksi käsitteiden, käytäntöjen ja kirjaamistapojen erojen vuoksi jo Pohjoismaissa (Bengtsson & Jakobsen 2009), puhumattakaan laajemmasta tarkastelusta (Thoburn 2007). Lastensuojelukäytäntöjen kansainvälisissä vertailuissa on todettu myös, että vaikka päätöksentekojärjestelmissä on monia muodollisia eroja esimerkiksi nuorten rikostentekijöiden kohdalla, voivat käytännöt lasten ja nuorten asioiden käsittelyssä olla hyvinkin samanlaisia (Hill, Lockyer & Stone 2007).

Kansallinenkaan lastensuojelun institutionaalisen rajan paikantaminen ei ole ongelmatonta. Suomen kuten muidenkin Pohjoismaiden lastensuojelun institutionaalinen tehtäväalue on varsin

laaja (Gilbert 1997) ja se koskettaa suhteellisesti varsin suurta lapsijoukkoa, etenkin teini-ikäisiä (Pösö, Hestbaeck & Skivenes 2010). Suomessa lastensuojelun yleinen tehtävä määritellään kansallisessa lainsäädännössä, mutta lastensuojelun toteutuksen tapa on varsin hajautunutta. Hajautunutta lastensuojelua pidetäänkin tyypillisenä monelle Pohjoismaalle (Bengtsson & Jacobssen 2009). Eri kunnissa käytännöt vaihtelevat ja ne voivat vaihdella myös toimistoittain ja tiimeittäin (Heino & Pösö 2003). Lisäksi lastensuojelua koskeva tiedontuotanto on suhteellisen vähäistä, satunnaisesta tai pistemäisestä. Siksikin on vaikeaa kuvata sitä, mihin tai keihin lastensuojelu kohdistuu (Heino 2009). Tietotuotannon vähäisyys kertonee paljon lastensuojelun luonteesta – lastensuojelussa kohdattavat ilmiöt kääntyvät hankalasti yleiskatsauksissa käyttökelpoiseksi tiedoksi – mutta yhtä lailla sen hiljaisesta, joskin yllättävästä hyväksymisestä, että lastensuojelusta ei tarvita tai siitä ei ole saatavilla tietoa yleisen keskustelun ja lastensuojelun kohdentumisen arvioinnin tueksi (Pösö 2007).

Suomessa lastensuojeluun perinteisesti kuuluvan viranomaistoiminnan luonne on muuttumassa kunnallisen toiminnan yleisten muutosten myötä: lastensuojeluun tulee enenevästi eri toimijoiden välillä jaettuasi asiakas- ja työprosesseja, monitahoisia yhteistyösuhteita viranomais- ja kansalaisyhteiskuntakentässä, kunnallisesti, kolmannella sektorilla ja yksityisesti tuotettujen palvelujen yhteensovittamista, arviointia ja harkintaa sekä niihin liittyvää tiedonvälitystä. Yhteiskunnallisessa ilmapiirissä on samanaikaisesti tunnustettu käytäntöjä, joissa lapsuutta ohjataan entistä tiukemmin ja rajoittavammin (Forsberg & Strandell 2007). Tähän ohjaukseen lastensuojelu osallistuu yhtäältä uudella, aikaisempaa tiukemmin normittavalla ja sanktioivalla tavalla (Satka & Harrikari 2008) ja toisaalta toimijoiden osallisuutta ja kuulemista korostamalla (Bardy 2009). Samalla institutionaaliseen rajaan liittyviä ratkaisuja, valintoja ja päätöksiä tehdään yhä useammanlaisissa yhteyksissä ja useamman-

laisten toimijoiden verkostoissa. Lastensuojelun arjen käytännöissä esimerkiksi toisen kunnan alueella toimivan sosiaalipäivystyksen tekemä muutamankin lauseen kirjaus päivystystä vaatineesta yhteydenotosta voi olla vaikuttamassa ratkaisuihin, joita lapsiin ja vanhempiin kohdistuvana viranomaistyönä tehdään (Räsänen 2010).

Lastensuojelun monitahoinen ja prosessinomainen luonne on vaarassa jäädä piiloon, jos lastensuojelun valikointia tarkastellaan staattisesti esimerkiksi tilastojen tai toimenpiteiden pohjalta. Lastensuojelua koskevat taltioinnit, kirjaamiset ja tilastot voi kuitenkin nähdä myös osana päätöksenteon, valikoinnin ja moraalisen järjestyksen prosesseja ja niitä heijastavina. Ne tarjoavat mahdollisuuden tarkastella lastensuojelun institutionaalista rajaa, sillä ne voivat "kertoa meille tarinan siitä, minkä sosiaalityöntekijät tietävät tärkeäksi toimiessaan omassa organisaatiossaan toteuttaessaan lastensuojelun tehtäviä" (Parton, Thorpe & Wattam 1997, 78, ks. myös Cicourel 1968; Zimmerman 1969). Asiakkaaksi ottaminen, ottamatta jättäminen, prosessin eri vaiheisiin siirtyminen tai siirtymättä jättäminen ja niitä koskevat erilaiset näkyväksi tekemisen tavat voidaan nähdä institutionaalisen rajan ylläpidon arkisina käytäntöinä. Niin ollen voi ajatella, että institutionaalista rajaa voi etsiä juuri sieltä, missä asiakkuutta koskevia päätöksiä ja valikointeja tehdään.

Sosiaalityöntekijöiden asiakaskuvaukset aineistona

Artikkeli pohjautuu neljään vuosina 2007-2009 toteutettuun projektiin, joissa kaikissa etsittiin vastausta kysymykseen, keitä lastensuojelun asiakkaat ovat ja mitä heille lastensuojelussa tapahtuu. Aineistona olivat sosiaalityöntekijöiden kuvaukset omista asiakkaistaan ja asiakkaiden asemien muutoksista. Eri projekteilla oli omat tavoitteensa, mutta kaikkia yhdisti pyrkimys

kuvata lastensuojeluasiakkuutta niin kuin se instituution toiminnan kohteena näkyi. Vaikka projektit ovat erilaisia ja aineisto on eräänlaista asiakastyössä tehtyjen valikointien rekonstruktioita, näen, että aineiston vahvuus on siinä, että se valottaa yhdenlaista sosiaalityön sisäpiiritietoa. Sisäpiiritietoa tai ”sosiaalityön sisältä käsin tuotettua tietoa” on monissa yhteyksissä pidetty sosiaalityön tutkimukselle tärkeänä tietotyyppinä (Smith 2009). Valittu aineisto on kuitenkin vinoa siinä mielessä, että siitä puuttuu asiakkaina olevien tieto.

Projektien toimintatapa oli samankaltainen: lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja tutkijat loivat yhdessä aiheen kannalta mielekkäitä tiedonkeruutapoja asiakkaiden kuvaamiseksi, määrittivät tärkeän tiedon sisältöjä, keräsivät tietoja ja tulkitsivat analyysin tuloksia lastensuojelun asiakkaista. Sosiaalityöntekijät toivat projekteihin lastensuojelun tuntemuksensa ja sen pohjalta muotoutuneen käsityksen siitä, mikä on tärkeää tietoa kussakin aiheessa ja millaista tietoa on saatavilla. Sosiaalityöntekijät keräsivät tiedot yhdessä suunniteltujen lomakkeiden pohjalta. Tutkijat Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta ja yliopistolta puolestaan muokkasivat keskustelujen pohjalta tiedonkeruustrumenttia (lomakkeita), toivat suunnitteluun oman tulkintansa tärkeästä tiedosta, analysoivat vastauksia ja huolehtivat raportoinnista (Heino 2007; Huuskonen & Korpinen 2009; Hiitola 2008; Hiitola 2009). Suunnittelu- ja analyysityössä oli mukana noin 30 sosiaalityöntekijää ja kahdeksan tutkijaa. Aineiston tuottamiseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden määrä oli runsas, sillä eri hankkeiden yhteenlaskettu tiedontuottajien määrä oli yli 100. Tampere oli mukana kaikissa osahankkeissa, sen sijaan Pori, Hämeenlinna ja Tampereen seutukunnat osallistuivat vain osaan hankkeista.

Ensimmäisessä projektissa tutkittiin 1.1.-31.10.2006 lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi tulleita lapsia (ns. Pilotti 1, 330 lasta),

toisessa samojen asiakkaiden tilannetta vuonna 2007 (ns. Seuranta, 201 lasta), kolmannessa kohteena olivat vuonna 2006 huostaanotetut lapset (ns. Pilotti 2, 103 lasta) ja neljännessä ne lapset, joiden huostassapito lakkautettiin vuonna 2007 (ns. Pilotti 3, 89 lasta). Näistä lapsista on kerätty tietoja sekä keskusteltu tiedonkeruun tavoista ja tuloksista. Suuri osa käydyistä ryhmäkeskusteluista on nauhoitettu ja litteroitu, ja niitä on käytetty myös tämän artikkelin materiaalina. Niiden systemaattista luentaa suurempi merkitys on artikkelissa kuitenkin sillä, että olen tutkijana ollut mukana lähes kaikissa neljän hankkeen sosiaalityöntekijä ja tutkija –keskusteluissa pohtimassa tiedonkeruun tapaa ja kertyneitä tuloksia. Olen sekä kuunnellut että osallistunut työskentelyyn aktiivisesti kysymällä, kommentoimalla ja tekemällä ehdotuksia. Projekteissa on välittynyt kuva paitsi sosiaalityön tekemisen ja tiedontuotannon välisistä suhteista, niin myös niistä hieman yli 500 lapsiasiakkuudesta, joita hankkeissa on yritetty valottaa. Tässä artikkelissa yhdistän tuota läsnäolosta kertynyttä kokemusta eri projekteissa syntyneiden tulosten tulkintaan. En juurikaan esittelen tarkkoja numerotietoja osahankkeista, koska ne on luettavissa edellä mainituissa julkaisuissa.

Analyysissa olen kysynyt aineistoilta, mitä ne kertovat asiakkaaksi valikoimisesta/pois valikoimisesta, asiakkaita koskevasta tiedosta ja instituution tehtävästä. Miten institutionaalinen raja määritellään asiakkuuden eri muodollisissa vaiheissa? On kyse omien muistiinpanojen, ryhmäkeskustelujen nauhoitusten, kirjoitettujen raporttien ja muistin pohjalta tapahtuvasta tulkitsevasta luennasta. Tulkinnassa lähtökohtana on projektien aikana vahvistunut ymmärrys siitä, että asiakkaan tai hänen elämäntilanteensa ominaisuudet eivät riitä selittämään lastensuojelun toimia. Siksi tulkinnallinen katse on kohdistettu siihen, millä tavoin aineistoissa valikoinnin kohdistamista perustellaan. Esitän, että institutionaalinen raja on kompleksinen, monien tekijöiden yhdistelmän tulos, tapauskohtainen arvio

toimii keskeisenä määrityspohjana ja että raja vaihtelee lastensuojelun prosessin eri vaiheissa ja on joissakin tilanteissa horjuvampi ja kiistanalaisempi kuin toisissa. Kuvaan näitä havaintoja seuraavassa tarkemmin empiiristä aineistoa hyväksikäyttäen.

Raja kompleksisena monien tekijöiden yhdistelmänä

Sitä rajaa, jossa lastensuojelu toimii yksittäisten lasten tai perheiden tilanteissa, ei voi määrittää lapsen tai vanhempien joidenkin ominaispiirteiden, elämäntilanteen tai käyttäytymisen pohjalta. Osaprojektien tiedonkeruuta suunniteltaessa ja toteutettaessa tuli toistuvasti esiin, että lastensuojelun valikoinnin prosesseissa on kyse edellä mainittujen asioiden *yhdistelmiä (konteksteissaan) koskevista kannanotoista*. Esimerkiksi yksinhuoltajuus, vanhemman päihdeongelma tai nuoren karkailu kotoa eivät yksinään ole merkityksellisiä tai huomionarvoisia asioita lastensuojelussa, vaan niitä tulkitaan suhteessa lapsen ja perheen sosiaalisiin verkostoihin ja erilaisia ongelmatilanteita ja kriisejä tasapainottaviin tekijöihin.

Tämänkaltaisia yhdistelmiä kuvaavia käsitteitä tai työtä kuvaavia kategorioita ei kuitenkaan ollut valmiina käytettäväksi tiedonkeruussa. Asioiden kompleksisuuden ja kontekstisidonnaisuuden vuoksi projekteissa vierastettiin muun muassa lastensuojelutarpeen esittämistä niiden syylokitusten varassa, joita sähköisissä asiakastietojärjestelmissä käytettiin. Ongelma oli, että niissä piti valita yksi tai muutama pääasiallinen syy, mikä taas johti sivuuttamaan muita syitä, jotka saattoivat olla merkittävästi vaikuttamassa siihen, että "pääasiallisesta syystä" tuli lastensuojelun valikointiin vaikuttava asia. Myös syylokitusten historiattomuutta pidettiin ongelmana. Osaprojekteissa päädyttiin kuvaamaan avohuollon asiakkaaksi ottamisen, huostaanoton tilanteita ja huostassapidon lakkauttamista tekijöillä,

jotka kuvasivat lapsen ja vanhempien elämäntilannetta. Listattiin joukko mahdollisia tekijöitä, joita tuli kaikkiaan 29. Sosiaalityöntekijät kirjasiivat jokaisesta lapsesta, kuinka hyvin kukin tekijä kuvasi lapsen ja hänen vanhempiensa tilannetta. Tekijät kuten vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus, perheristiriidat, vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteiden väärinkäyttö, lasten ristiriidat vanhemman/vanhempien kanssa, lapset vaikeudet koulunkäynnissä ja lapsen kokema väkivalta muistuttivat jossakin määrin muotoiluja huostaanoton pääasiallisista syistä, mutta tarkastelutapa oli toinen: nyt etsittiin lapsen ja/tai vanhemman tilannetta kuvaavia tekijöitä eikä varsinaista toimenpiteen syytä. Ratkaisu antoi mahdollisuuden kuvata yksittäisen lapsen tilannetta moniulotteisimmin.

Sosiaalityöntekijöiden asiakkaistaan kokoamia kuvaustekijöitä tarkemmin analysoimalla saatiin näkyviin avohuollon asiakkuuden alkuvaiheita kuvaavia asiakkuusprofileja (8), jotka nimettiin seuraavasti: monissa vaikeuksissa olevan nuoren asiat, väkivalta, lapsen hoidon laiminlyönti ja vanhempien avuttomuus, aikuisten riidat ja riitely lapsesta, vanhempien päihde-ehdoton elämä, lapsen itsenäisen selviytymisen pulmat, vanhempien jaksamattomuus ja vaikeudet työelämässä sekä lasten erityisyys ja sairaus (Heino 2007). Kun vuonna 2006 huostaanotettu lapsia tarkastellaan samanlaisten kuvaustekijöiden valossa, tulee eroja näkyviin (Hiitola 2008, 28–29). Huostaanotettujen lasten aineisto on pieni (103 lasta) ja täysimittaista vertailua ei voida tehdä eri syistä, mutta näyttää siltä, että huostaanotettujen lasten kuvaustekijät kasautuvat yhteen vahvemmin kuin avohuollon alkuvaiheessa. Esimerkiksi perheristiriidat, huolto- ja tapaamisriidat sekä perheväkivalta ja asumisen ongelmat kasautuivat yhteen huostaanotettujen lasten kohdalla, kun avohuollossa nuo ongelmat olivat erillisiä eivätkä kimputtuneet yhteen. Johanna Hiitolan (2008, 48) tulkinta onkin, että huostaanotettujen lasten ja perheiden ongelmat ovat systemaattisesti erilaisia kuin avohuol-

lon asiakkaana olevilla: huostaanotettujen lasten ja perheiden tilanteet ovat monien ongelmien tiiviitä kimppuja. Kyse ei ole niin sanotusta moniongelmaisuudesta sinänsä ymmärrettynä ongelmien lukumääränä, vaan *monien ongelmien toisiinsa kietoutumisesta*.

Lapsen täysi-ikäisyyden saavuttaminen ja hallinto-oikeuden päätös ovat tämän analyysin perusteella ainoita yksittäisiä asioita, jotka perustelivat lapsen asiakkuusaseman muutosta. Molemmissa tapauksissa tuo yksittäinen tekijä on merkinnyt lapsen poistamista lastensuojelun institutionaalista toiminnasta (Hiitola 2009). Muuten näiden aineistojen pohjalta näyttää siltä, että lastensuojelun institutionaalinen raja määrittynyt kompleksisina ja kontekstisidonnaisina erilaisten sosiaalisten ongelmien ja selviytymistä kuormittavien asioiden yhdistelminä, jotka saavat vaihtelevia lapsikohtaisia merkityksiä.

Raja inhimillisen ja tapauskohtaisen arvioinnin tuloksena

Institutionaalisen rajan palautumattomuus yksittäisiin lapsen tai vanhempien tilannetta, ominaisuuksia tai käyttäytymistä kuvaaviksi tekijöiksi tai niiden vakiintuneiksi yhdistelmiksi kertoo vahvasti rajan tilanne- ja tapauskohtaisesta luonteesta. Se, milloin ja millaista lastensuojelua tarvitaan, on sosiaalityöntekijän/öiden asiakassuhteessa tekemän arvioinnin tulosta ja se määriteltiin jokaisessa asiakassuhteessa. Lastensuojelua koskeva tieto nähtiin näissä osatutkimuksissa vahvasti *suhdeperustaiseksi*, toisin sanoen asiakassuhteessa syntyvänä ja yksilöllisten tilanteiden, elämänhistorioiden ja pyrkimysten merkityksellistämänä. Esimerkiksi tieto siitä, varttuuko lapsi yksinhuoltajaperheessä, ei ole riittävää tietoa kuvaamaan lastensuojelun toiminnan kohdetta. Oleellisempaa kuin yksinhuoltajuus on esimerkiksi se, millainen sosiaalinen tukiverkosto vanhemmalla ja lapsella on, miten taloudellisesti turvattu tilanne on ja mil-

lainen rooli etävanhemmalla on lapsen ja toisen vanhemman elämässä. Tältä osin aineistot tukevat aiempien tutkimusten (esim. Heino 1997) huomioita lastensuojelua koskevien arviointien ja päätösten kokonaisvaltaisesta luonteesta.

Asiakassuhteen tärkeys tuli esiin osaprojekteissa monin eri tavoin. Asiakkaan tunteva työntekijä tiesi asioiden taustoja, kehityskulkuja, konteksteja, sosiaalisen verkoston ja eri toimijoiden ominaisuuksia ja pyrkimyksiä. Tieto myös muuttui asiakassuhteen aikana, koska asiat muuttuivat ja toisaalta myös asiakassuhde mahdollisti eri vaiheissa erilaisten asioiden esiin nostamisen. Kyse oli myös siitä, mitä asiakkaat olivat valmiita välittämään ja tekemään lastensuojelussa tiedetyksi. Salaisuuksia kätkettiin, paljastuksia tehtiin ja eri osapuolilla saattoi olla eri käsitys siitä, mikä tieto loppujen lopuksi oli "oikeaa". Osahankkeissa todettiin toistuvasti, että tutusta asiakkaasta tietojen kerääminen ja niiden tulkinna tutkimusta varten oli paljon helpompaa ja ristiriidattomampaa kuin itselle vieraasta tai uudesta asiakkaasta. Inhimillinen muisti asiakkaasta ja asiakassuhteesta koettiin asiakastietojärjestelmiä tärkeämmäksi tietolähteeksi, sillä suhdeperustainen tieto ei kääntynyt sellaiseen dokumentoitavaksi kuvaustiedoksi. Mitä useammin työntekijät vaihtuivat yksittäisen asiakkaan kohdalla, sitä todennäköisemmin tuonkaltainen tieto jäi pirstaleiseksi ja osin tavoittamatta. Havainto ei voi olla merkityksetön asiakastyönkään näkökulmasta.

Jokaisessa osatutkimuksessa tunnistettiin ongelmaksi se, että kaikkia asiakkaita ei tunnettu riittävästi henkilökohtaisten kohtaamisten pohjalta. Kuvaa asiakkaasta rakennettiin asiakirjojen avulla. Kun esimerkiksi yritettiin seurata runsas vuosi avohuollossa olleiden lasten tilannetta, lapsista vain runsaan yhden neljänneksen sosiaalityöntekijä ei ollut vaihtunut tällä tarkastelujaksolla (Huuskonen & Korpinen 2009, 9). Asiakastietojärjestelmässä olevia tietoja piti puolestaan vain 40 prosenttia sosiaalityöntekijöistä hyvinä tai

kattavina seurannan kannalta (emt. I 6). Huomionarvoista on myös se, että monien teemojen kohdalla sosiaalityöntekijät totesivat yksittäisistä lapsista, että tietoa ei ollut olemassa. Ei tietoa -vastaukset koskivat muun muassa lapsen arjen ympäristöjä, vanhempien sosioekonomista tilannetta ja muita senkaltaisia "perusasioita", joista tietämistä kuitenkin pidettiin sosiaalityön kannalta tärkeänä.

Inhimillinen arviointi tapahtui paitsi asiakassuhteissa niin myös tietyssä *julkishallinnollisessa ja kulttuurisessa toimintaympäristössä*. Osahankkeissa saadut kokemukset vahvistavat näkemystä, että lastensuojelua toteutetaan eri tavoin eri kunnissa tai kuntien sisälläkin eri toimintayksiköissä. Erittäin selvästi tämä tuli näkyviin Pilotti I –projektissa, jossa käytiin pitkään keskustelua siitä, miten avohuollon asiakkuuden alkaminen määritetään. Mukana olleissa kunnissa oli erilaisia, silloisen lastensuojelulain mahdollistamia käytäntöjä siitä, milloin avohuolto tulkitaan alkaneeksi. Projektissa valittiin yksi yhteinen tulkinta, joka ei vastannut kaikissa kunnissa ja yksiköissä vallitsevaa tapaa ymmärtää avohuolto alkaneeksi (Heino 2007). Vastaavasti lastensuojelun tavoitteiden toteutumiseen katsottiin vaikuttaneen sen, millaisia palveluita kunnassa oli saatavilla ja mitkä asiat ylipäänsä vaikuttivat kunnassa lapsiperheiden elämään. Sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan sekä avohuollossa että sijaishuollossa oli lapsia, jotka eivät saaneet tarvitsemiin palveluita palveluiden puuttumisen vuoksi (Heino 2007; Hiitola 2008). Yhdessä kunnassa muuttoliike kunnasta pois oli suurta ja se näkyi myös lastensuojeluasiakkuuksien päätymisen syynä. Yhtä lailla lastensuojeluun vaikutti viranomaisverkoston toiminta. Jollakin alueella koulu oli aktiivinen reagoija, toisella poliisi alueellisesti muotoutuneen yhteistoimintamallin pohjalta. Se, mitkä tahot olivat yhteydessä lastensuojeluun, kertoi enemmänkin viranomaisverkoston rakenteesta ja toiminnasta kuin lasten tai perheiden tilanteista.

Monivaiheinen ja paikoin kiistanalainen raja

Lastensuojelun institutionaalista rajaa pidetään yllä selvimmillään asiakkaaksi ottamisen tilanteissa, koska silloin valikoidaan lastensuojeluun kuuluvia asioita ja lapsia sinne kuulumattomista. Tärkeää on kuitenkin tunnistaa myös muu rajanteko.

Avohuollon asiakkuuden alkamisesta aineisto kertoo sen, että valtaosa asiakkuuksista oli alkanut lastensuojeluilmoituksen perusteella, mutta 124 lapsen asia (38 %) oli käynnistynyt perheen – äidin, isän, lapsen tai sisarusten – aloitteenteosta (Heino 2007, 40-41). Tieto havainnollistaa sitä, että lastensuojelu toimii reagoijana sekä ns. ulkopuolisten yhteydenotoille että asianosaisten itse ilmaisemille palvelutarpeille. Aloitteet ja ilmoitukset eivät kuitenkaan sulje pois toisiaan: viranomaiset voivat tehdä lapsesta ilmoituksia ja samaan aikaan lapsi ja/tai hänen vanhempansa hakevat lastensuojelulta palvelua. Ryhmäkeskusteluissa tuotiin esille myös se, että sosiaalityöntekijät joutuivat jarruttelemaan joidenkin vanhempien ja lasten pyrkimyksiä lastensuojelun asiakkuuteen, koska lapsen tilannetta ei pidetty lastensuojeluun kuuluvana. Vastaavasti joskus lapsia otettiin asiakkuuteen ilman varsinaista lastensuojelusyytä, koska muuten lapsen tai perheen tarvitsemia palveluita ei ollut kunnassa tarjottavissa lapselle.

Seurantaprojektista on tietoa, että runsaan vuoden kuluttua avohuollon alkamisesta 54 prosenttia lapsista oli edelleen avohuollon asiakkaina. Tieto saatiin 203 lapsesta, joista edellä mainittujen avohuollon jatkavien lasten lisäksi (110) 38 lapsen kohdalla lastensuojelun tarvetta ei enää ollut ja asiakkuus oli päätetty. Viisitoista lasta oli otettu huostaan runsaan vuoden aikana avohuollon asiakkuuden alkamisen jälkeen. Neljänkymmenen lapsen kohdalla avohuollon jatkumisesta tai päätymisestä ei ollut tarkkaa tietoa lapsen muuton tai muun vastaavan

syn vuoksi. Avohuollossa jatkaneiden, huostaanotettujen ja lakkautettujen ryhmien välillä löytyi joitakin eroja muun muassa palveluiden määrässä. Huostaanotettujen lasten kohdalla oli avohuollon aikana käytetty paljon enemmän erilaisia tukitoimia kuin muiden ryhmien kohdalla. Tärkeä havainto on myös, että myöhemmin huostaanotettujen lasten tilanne oli arvioitu vuoden 2006 asiakkaaksi tulotilanteessa monien ongelmien kuormittavaksi. Lasten ja heidän vanhempensa tilanteessa oli silloin tunnistettu useampia ongelmallisia asioita kuin niiden lasten tilanteessa, joiden lastensuojelun tarve oli lakannut tai pysynyt avohuollollisena samana seuranta-aikana. (Huuskonen & Korpinen 2009; Huuskonen ym. tulossa.)

Sosiaalityöntekijät arvioivat edellä mainitussa seurantaprojektissa, että osalla niistä lapsista, joiden asiakkuus oli päätetty varsin pian sen alkamisen jälkeen, oli kyse varsin pienimuotoisista palvelutarpeista, joihin olisi pystytty vastaamaan muilla palveluilla, jos niitä olisi ollut tarjolla (Huuskonen & Korpinen 2008, 33). Institutionaalisen rajan näkökulmasta he muodostivat ryhmän, joka oli niin sanotusti rajapinnalla: jos toisenlaisia palveluita olisi ollut saatavilla, he eivät olisi tulleet lastensuojelun piiriin. Nyt lastensuojelun asiakkaaksi ottaminen oli ollut jossakin määrin kiistanalaista ja selittynyt ennen kaikkea palvelujärjestelmän aukoilla. Havainto on kiinnostava ajankohtana, jolloin on esitetty huolta siitä, että yhteiskunnalliset käytännöt kanavoivat eri tekniikoilla yhä enemmän lapsuuden ja perheiden asioita hoidettavakseen institutionaalisen tuen ja kontrollin piiriin (mm. Satka 2009). Yksilö- ja perhekohtaisen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta näyttäisi siltä, että varhaisen puuttumisen tai muita vastaavia palveluja tai tukitoimia ei ole aina riittävästi tai tarkoituksenmukaisesti käytössä, koska asiakkaat ja/tai sosiaalityöntekijät päätyvät käyttämään lastensuojelun keinoja, vaikka asiat tai tilanteet eivät varsinaisesti lastensuojeluun kuuluisikaan.

Sen sijaan huostaanoton osuvuutta ei yleensä kiistetty. Siihen katsottiin ryhdytyn vain silloin, kun perusteita siihen oli. Sosiaalityöntekijöiden mukaan huostaanoton ajankohta oli enemmänkin liian myöhäinen kuin aikainen. (Hiitola 2008; ks. myös Heino 2009.) Huomionarvoista on myös se, että valtaosa tämän aineiston huostaanotoista oli tehty muodolliseen suostumukseen perustuen kuitenkin niin, että tahdonvastaisten huostaanottojen osuus oli hieman suurempi kuin maassa ylipäänsä (Hiitola 2008).

Huostaanottoa seurannutta sijaishuoltoa koskevat kannanotot olivat ristiriitaisempia kuin kannat huostaanotosta. Pilotti 2:n aineistossa sosiaalityöntekijät arvioivat huostaanoton ja sijoituksen yleensä ottaen parantaneen lapsen tilannetta. Tarkastelun kohteena olleiden 103 lapsen joukossa oli kuitenkin pieni ryhmä lapsia (15), joiden tilannetta sijoitus ei ollut muuttanut parempaan tai tilanne oli jopa huonontunut (Hiitola 2008, 46). Neljäntoista prosentin kohdalla huostaanottoa pidettiin erittäin tai melko epäonnistuneena (emt. 32). Lapset eivät olleet saaneet sijaishuollon aikana kaikkia tarvitsemiaan palveluita. Sijaishuollossa oli myös havaittu ongelmia seitsemän lapsen kohdalla: lapsen kokemaa fyysistä väkivaltaa, emotionaalista laiminlyöntiä, ruumiillista kurittamista tai muuta vastaavaa (emt. 33). Lastensuojelun lupaus lapsen edun mukaisesta (turvallisesta) arjesta ei ollut niin ollen aina toteutunut. Siksikin olisi tärkeää tarkastella jatkossa aiempaa enemmän sitä, mitä lastensuojelussa ja etenkin sijaishuollossa tapahtuu ja millaisia valikoiteja siellä tapahtuu (Laakso 2009).

Analyysi, jonka kohteena olivat Tampereen, Porin, Hämeenlinnan ja Tampereen seutukunnissa vuonna 2007 päätetyt huostassapidot (Pilotti 3) todettiin, että 66 prosentissa huostassapito päätettiin lapsen täysi-ikäistyessä (Hiitola 2009, 14-15). Kun työntekijät arvioivat alaikäisten lasten huostassapidon lakkauttamisen osuvuutta, todettiin, että lastensuojelu oli tehnyt tehtä-

vänsä ja saavuttanut tavoitteensa. Sen sijaan täysi-ikäisten huostassapidon lakkauttamista koskevat arviot olivat ristiriitaisempia: nuorten tilanne oli usein ongelmien kuormittamaa, vaikka huostassapito muodollisesti päättyikin (Hii-tola 2009, 46-50). Nuoret poistuivat lastensuojelusta aikuisuuteen vailla sosiaalista verkostoa tai muita kiinnekohtia ja niiden tarjoamaa tukea. Silti nuorten elämässä oli sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan tapahtunut paljon myönteisiä muutoksia huostassapidon aikana. Kaikki ongelmat eivät kuitenkaan olleet poistuneet; lastensuojelu päättyi, mutta nuorten elämää kuormittavat asiat eivät.

Institutionaalisen rajan kiistanalaisuus näkyy tässä aineistossa niin ollen yhtäältä siinä, että lastensuojeluun otetaan, siellä on ja sieltä poistuu sellaisia lapsia, joiden tilanne ei ole sellainen kuin lastensuojelussa pidetään tarkoituksenmukaisena sen tehtävän kannalta. Toisaalta kiistanalaisuus näkyy siinä, että lastensuojelu ei aina toimi kiistatta lapsen edun mukaisesti. Vaikka nuo huomiot kuvaavat vain yhtä pientä osaa lastensuojelusta, on niiden olemassaolo tunnistettava.

Johtopäätökset

Lastensuojelun institutionaalinen raja muodostuu monien tekijöiden ja prosessien yhteistuloksena useissa eri vaiheissa. Tässä artikkelissa käytössä olleiden aineistojen pohjalta on selvää, että sitä ei voi paikantaa asiakkaita koskevilla yksittäisillä kuvaustekijöillä. Erilaisiin asiakkuuksiin valikoinnissa on kyse asioiden punninnasta lastensuojelun tehtävän näkökulmasta ja se tuo institutionaaliseen rajaan tapauskohtaisuuden ja moniaineksisuuden elementin (vrt. Heino 1997). Lastensuojelu kohdentuu kompleksisiin sosiaalisiin ongelmiin, joiden erityinen lastensuojelullinen luonne on ymmärrettävissä suhteessa niiden taustaan ja kontekstiin. Konteksti on paitsi asiakkaana olevien henkilökohtaisen elämän konteksti niin myös konkreettinen pal-

velujärjestelmän kokonaisuus, jonka osana lastensuojelu toimii.

Tarja Heino (2009) on todennut, että "lastensuojelun asiakkuuden muodostumisessa on kyse kokonaisuudesta, jossa monet toimijat ja näkökulmat kohtaavat. Tällaisen ilmiön tutkiminen edellyttää tarkastelua paikallisesti, läheltä, monissa suhderakenteissa mutta myös historiallisesti kehityskulussaan, monitasoisena prosessina." Muotoilu tiivistää hyvin lastensuojelun institutionaalisen rajan luonnetta. Tässä artikkelissa esitetyt huomiot eivät niin ollen ole erityisen uusia tai tuoreita (ks. myös Heino 1997). Silti on toistuvasti yllättävää, että lastensuojelun määrää ja kehitystä tulkitaan lasten ja perheiden ongelmien välittöminä kuvina. Samoin yllättävää on, että lastensuojelussa käytössä oleva sanasto on enemmän yksilöiden puutteita kuin suhderakenteita konteksteissaan kuvaavaa. Erilaisissa selvityksissä, asiakastietojärjestelmäkirjauksissa ja yleisessä keskustelussa paikannettavissa oleva tapa kuvata lastensuojelun asiakkuuksia "vanhemmuuden puutteina", "vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmina" tai "nuoren rajattomuutena" ohjaa katsomaan vanhempia ja lapsia lastensuojelun "syinä". Tuollainen sanasto vastaa hyvin heikosti sitä, miten sosiaalityöntekijät kuvasivat työtään tämän artikkelin aineistossa tai miten Heino yllä kuvasi lastensuojelun asiakkuuksia. Oma kysymyksensä onkin, miten lastensuojelun kohdentumista kuvaavaa käsitteistöä kehitetään niin, että se tavoittaa edellä kuvatun kompleksisuuden ja kontekstisidonnaisuuden.

Institutionaalisen rajan kompleksisen, kontekstisidonnaisen ja paikoin kiistanalaisen luonteen vuoksi on vaikea hahmotella vastausta kysymykseen, mistä lastensuojelun asiakasmäärien kasvu kertoo. Analyysin pohjalta on entistä selvempää, että kasvua ei voi eikä tule selittää yksilöiden ominaisuuksilla tai sosiaalisilla oloilla sellaisenaan. Jotta niistä tulee lastensuojelussa kohdattavia asioita, tapahtuu myös se, että las-

ten ja vanhempien muut formaalit ja informaaliset sosiaalisen tuen lähteet katoavat, murtuvat tai osoittautuvat riittämättömiksi ja epätarkoituksenmukaisiksi ja kuormittavia asioita tasapainotavien elementtien määrä vähenee. Tarvitaankin aiempaa tarkempaa tietoa siitä, miten tuo prosessi tapahtuu ja onko siinä tapahtunut viimeisten vuosien aikana muutoksia, jotka voisivat selittää asiakasmäärien kasvua. Tällaista tietoa tarvitaan myös silloin, kun pyritään arvioimaan lastensuojelun toimenpiteiden vaikuttavuutta.

Yhtä lailla tarvitaan tarkempaa tietoa yhteisöllisistä tavoista reagoida lapsuuden ja perhe-elämän ongelmatilanteisiin sekä palvelujärjestelmän toiminnasta. Analyysi tuo viitteitä siihen, että lastensuojelun tehtävänä on vastata palvelujärjestelmässä sangen monenlaisiin lapsuuden ja perhe-elämän ongelmatilanteisiin; instituutionaalinen raja on siltä osin varsin alhaalla, kuten aiemmin on kuvattu. Harry Ferguson (2007) on kirjoittanut lastensuojelusta ”moraalisen lian” käsitteijänä. Eric Blyth ja Judith Milner (1993) puhuvat puolestaan lastensuojelusta likaisena työnä, toisin sanoen työnä, jota muut tahot eivät tahdo hoitaa sen vaikeuden vuoksi mutta jonka hoitaminen on yhteisön kannalta välttämätöntä. On mahdollista, että myös Suomessa lastensuojelulla on paljon sellaisia tehtäviä, joita muualla ei hoideta tai palveluilta ei ole muualla olemassa. Siksi lastensuojelun asiakasmäärien muutosten tarkastelussa on tarpeellista arvioida myös lasten ja perheiden palveluiden järjestelmän kokonaisuutta ja lastensuojelulle siinä asettuvaa tehtävää. Instituutionaalisen rajan käsite ohjaakin herkistymään sille, että instituutioiden toimintaa ei voi sivuuttaa silloinkaan, kun tarkastellaan lastensuojelun kaltaista, henkilökohtaiseen elämään kohdistuvaa toimintaa.

Viite

¹ Artikkelit on kirjoitettu osana Suomen Akatemian hanketta ”Instituutionaaliset käytännöt ja tietojärjestelmät tie-

don tuottamisessa ja käytössä lastensuojeluprosesseissa (Childinfo)” (hankenumero 133053). Artikkelia ovat kommentoineet myös Moraalinen järjely ja kiistanalaiset perhesuhteet – hankkeen tutkijat.

Kirjallisuus

Bardy, Marjatta (toim.) (2009) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Bengtsson, Tea Torbenfeldt & Jacobsen, Turf Böcker (2009) Institutionsanbringelse of unge i Norden. København: SFI. The nationale forskningscenter for velfaerd.

Blyth, Eric & Milner, Judith (1993) The process of inter-agency work. Teoksessa Taking Child Abuse Seriously (The Violence against Children Study Group). London: Routledge, 194-211.

Christiansen, Oivin & Anderssen, Norman (2010) From concerned to convinced: reaching decisions about out-of-home care in Norwegian Child Welfare Services. *Child & Family Social Work* 15(1), 31-40.

Cicourel, Aaron V. (1968) The Social Organization of Juvenile Justice. New York: Wiley.

Cocozza, Madeleine (2007) The Parenting of Society. A study of child protection in Sweden – from report to support. Linköping University Medial Dissertations No. 1027. Linköping: Linköping University.

Ferguson, Harry (2007) Abused and Looked After Children as 'Moral Dirt': Child Abuse and Institutional Care in Historical Perspective. *Journal of Social Policy* 36(1), 123-139.

Ferguson, Harry (2004) Protecting Children in Time. Basingstoke: Palgrave/Macmillan.

Egelund, Tina (1996) Bureaucracy or professionalism? The work tools of child protection services. *Scandinavian Journal of Social Welfare* 5(3), 165-174.

Forsberg, Hannele and Strandell, Harriet (2007) After-school Hours and the Meanings of Home: Re-defining Finnish Childhood Space. *Children's Geographies* 5(4):393-408.

Gilbert, Neil (toim.) (1997) Combatting Child Abuse. International Perspectives and Trends. New York and Oxford: Oxford University Press.

- Hearn, Jeff, Pösö, Tarja, Korpinen, Johanna, Smith, Carole and Whyte, Sue, (2004) 'What is Child Protection/ Lastensuojelu? Historical and Methodological Issues in Comparative Research on lastensuojelu/Child Protection', *International Journal of Social Welfare* 13(1): 28–41.
- Heino, Tarja (2009) Lastensuojelu – kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula, Sakari Karvonen & Salme Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 198-213.
- Heino, Tarja (2007) Keitä ovat lastensuojelun uudet asiakkaat? Työpapereita 30. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa: sosiaalityöntekijän tuottama määräitys lastensuojelun asiakkaaksi. Julkaisu 77. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja & Pösö, Tarja (2003) Tilastot ja tarinat lastensuojelun tiedonlähteinä. *Yhteiskuntapolitiikka* 68(6): 584 – 596.
- Hiilamo, Heikki (2009) What could explain the dramatic rise in out-of-home placement in Finland in the 1990s and early 2000s? *Children and Youth Services Review* 31(2): 177–184.
- Hill, Malcom, Lockyer, Andrew & Stone, Fred (toim.) (2007) *Youth Justice and Child Protection*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Hiitola, Johanna (2008) Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Työpapereita 21. Helsinki: Stakes.
- Hiitola, Johanna (2009) Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Avauksia 15. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hollis, Martin & Howe, David (1987) Moral Risks in Social Work. *Journal of Applied Philosophy* 4(2), 123-133.
- Huuskonen, Saira & Korpinen, Johanna (2009) Runsas vuosi lastensuojelun avohuollon asiakkuuden alkamisesta: mitä lapsille kuuluu nyt? Raportteja 1. Tampere: Pikassos Oy.
- Huuskonen, Saira, Korpinen, Johanna & Ritala-Koskinen, Aino (2010) Lastensuojelun avohuolto ja seurannan selonteot. Teoksessa Anneli Pohjola, Aino Kääriäinen ja Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.) *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 319-347.
- Huuskonen, Saira, Korpinen, Johanna, Pösö, Tarja, Ritala-Koskinen, Aino & Vakkari, Pertti (tulossa 2010) Avohuollon asiakkuuden kolme polkua. *Yhteiskuntapolitiikka*.
- Korpinen, Johanna (2008) Istuntoja institutionaalisen katseen alla: lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. *Acta Universitatis Tamperensis* 1322. Tampere: Tampere University Press.
- King, Michael (1999) Introduction. Teoksessa Michael King (toim.) *Moral Agendas for Children's Welfare*. London & New York: Routledge, 1-14.
- Kivinen, Tarja (1994) Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi: näkökulmia asiakkuuden määrittymiseen. *Julkaisu* 45. Helsinki: Stakes.
- Laakso, Riitta (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. *Acta Universitatis Tamperensis* 1444. Tampere: Tampere University Press.
- Mäntysaari, Mikko (1994) Arvoperustainen päätöksenteko kunnallishallinnossa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 21(1), 37-44.
- Parton, Nigel (2006) *Safeguarding Children: Early Intervention and Surveillance in a Late Modern Society*. Basingstoke: Palgrave/Macmillan.
- Parton, Nigel, Thorpe, David & Wattam, Corinne (1997) *Child protection. Risk and Moral Order*. Basingstoke: Macmillan.
- Pitts, John & Kuula, Tarja (2005) Incarcerating young people: An Anglo-Finnish Comparison. *Youth Justice* 5(3): 147-164.
- Pösö, Tarja (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 65-82.
- Pösö, Tarja, Hestbaek, Anne-Dorthe, Skivenes, Marit & Cocozza, Madeleine (2010) The relation between child protection and the welfare state: A study of Denmark, Finland, Norway and Sweden. Teoksessa Erik Knorth, Margite Kalverboer & Jana Knot-Discscheit (toim.) *Inside Out. How interventions in child and family care work. An international source book*. Garant: Antwerpen-Apeldoorn, 208-209.
- Raunio, Kyösti (2006) *Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Räsänen, Jenni-Mari (2010) Tietojärjestelmien yhteiskäytön jännitteet seudullisessa sosiaalipäivystyksessä. Teoksessa Anneli Pohjola, Aino Kääriäinen ja Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.) *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 291-318.

Satka, Mirja & Hamikari, Timo (2008) The Present Finnish Formation of Child Welfare and History. *British Journal of Social Work* (2008) 38, 645–661 doi:10.1093/bjsw/bcn037. Advance Access publication April 15, 2008.

Satka, Mirja (2009) Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat Yhteiskuntapolitiikka 74(1): 17-32.

Smith, Roger (2009) *Doing Social Work Research*. Maidenhead: Open University Press.

Thoburn, June (2007) *Globalisation and Child Welfare: Some Lessons from a Cross National Study of Children in Out-of-Home Care*. Social Work Monographs. Norwich: University of East-Anglia.

Zimmerman, Don H. (1969) Record-Keeping and the Intake Process in a Public Welfare Agency. Teoksessa Stanton Wheeler (ed.) *On Record. Files and Dossiers in American Life*. New York: Russell Sage Foundation, 319-354.